

Metodika

Podoby poválečného antisemitismu

Charakteristika námětu

Námět se snaží tematizovat paradox přežívání antisemitismu navzdory hrůzám druhé světové války. Jak to, že antisemitské argumenty měly úspěch i po hrůzách holocaustu? Jak to, že protizidovské kampaně vedli komunisté, kteří vystupovali jako odpůrci nacistických politických principů a řada jejich čelných představitelů byla židovského původu? Námět má ukázat metody, které měly Židům vzít nimbus nacistických obětí a revitalizovat tradiční antisemitské předsudky v nových politických podmínkách. Dále má ilustrovat argumenty, které byly k dosažení těchto cílů používány.

Cíle

- Informovat. Informovat žáky o projevech poválečného antisemitismu v Československu. Informovat o kořenech antisemitismu v politice KSČ. Informovat o přežívání tradičních antisemitských motivů v nových politických podmínkách.
 - Práce s textem: Analyzovat antisemitské motivy v politických projevech Václava Kopeckého, interpretovat význam a cíl těchto motivů. Kriticky reflektovat užívání pojmů antisemitismus a sionismus.
-

Komentář

Kopeckého projevy z roku 1945 a 1947 ilustrují využívání tradičních forem antisemitismu pro aktuální politické cíle, především znemožnění židovských restitucí. Stejně jako starší formy antisemitismu, i komunistická propaganda se spoléhala na to, že vzbudí nenávisť vůči Židům tím, že je obviní ze závažných zločinů. Antisemitismus nikdy nefungoval na základě imperativu („Nenávidte Židy!“), ale na základě falešných obvinění, která vzbuzují nenávisť vůči domnělým pachatelům. V letech těsně po válce byl aktuálním podnětem ke konfliktu spor o restituce židovského majetku, tím je také dána tematika obvinění. U druhé ukázky je třeba brát v potaz, že tato řeč byla proslovena na uzavřené schůzi KSČ v Teplicích-Šanově. Veřejnost se však o projevu dověděla díky článku v Právu lidu ze dne 27. 3. 1947 a následně se kauzou zabíral Věstník židovských náboženských obcí (VŽNO). První ukázka je z knihy, která vyšla hned po válce. Při zvažování kontextu poválečného antisemitismu však musíme vzít v potaz i posun české společnosti na levou stranu politického spektra a výrazný vzestup etnický pojatého občanství, který vedl k odmítání menšin a jejich ochrany v důsledku Mnichova.

Kopecký v projevech viní Židy ze tří zločinů:

- 1) **že si své zásluhy v odboji vymýšlí nebo zveličují, aby jimi podpořili své restituční nároky.** Pro ilustraci důsledků této pomluvy je možno žákům popsat případ židovského vojáka Ejsika Weisse, který za války bojoval ve Svobodově armádě v SSSR. Po zveřejnění Kopeckého projevu z Teplic-Šanova spáchal Weiss sebevraždu. Obvinění, že Židé se přidali k odboji až „v poslední době“, lze vyvrátit s poukazem na osud Arnošta Pollaka. Emigroval do Anglie již v srpnu 1939 a do armády vstoupil na začátku války (více viz <http://www.ustrcr.cz/data/pdf/pamet-dejiny/pad1104/017-028.pdf>). Připomenout lze také Otakara Jaroše, po kterém se jmenuje řada ulic českých měst, či komunistu Fritze Beera, který své působení v československé armádě zachytil ve svých pamětech „*A tys na Němce střílel, dědo?*“
- 2) **že Židé patřili k vykořisťovatelům a tudíž k nepřátelům pracujícího lidu.** Cílem jejich restitucí je pak znovu pokračovat ve vykořisťování. Učitel může žákům popsat případ textilní továrny ve Varnsdorfu, která patřila židovskému podnikateli Emilu Beerovi. Majitel uprchl před nacisty do Velké Británie, odkud se vrátil v listopadu 1945. Majetek nárokoval dle §24 dekretu č. 5/1945 Sb., tedy jako majetek ztracený pod tlakem nacistické okupace. Předání továrny však zabránili odbory s podporou komunistů, kteří proti majiteli zorganizovali v březnu 1947 stávkou. Kauza se nikdy nevyřešila.
- 3) konečně podsouvá obvinění, **že Židé se podíleli na perzekuci a vyhlazování Židů.**

Kopecký sugeruje dva tradiční antisemitské motivy, 1) Žid jako boháč, 2) stereotypní zjev Žida jako „vousatého Šalamouna“, čímž naráží na vzhled ortodoxních Židů z Ukrajiny a Polska.

Druhá skupina ukázek (texty 3 a 4) je z doby po vzniku Izraele. Ačkoli Izrael ještě neměl nijak úzký vztah s USA ani jinou západní mocností, v komunistické propagandě začal figurovat jako klíčový spojenec imperialistických mocností, nebo dokonce jako jejich vůdce. Toto obvinění bylo v souladu s ideologií boje proti imperialismu a vyhovoval i snaze strašit domácí obyvatelstvo obrazem vnějšího nepřítele. Nepřítel se v propagandě označoval častěji výrazem „sionisté“ (popř. „sionistické organizace“, „sionismus“) než Židé, aby se oslabilo podezření z antisemitismu. Oba projevy převrací cíle holocaustu a zastírají fakt, že Židé byli oběťmi.

Kopecký vznáší dvě nová obvinění:

- 1) **že Židé jsou spojenci „anglo-amerického imperialismu“,**
- 2) **že Židé organizují konspirace uvnitř socialistických států, aby je vnitřně destabilizovali.**

O holocaustu Kopecký tvrdí, že Židé byli za nacismu pronásledováni kvůli spolupráci s komunisty. To je v rozporu s faktem, že nacisté chtěli vyvraždit všechny Židy, včetně ortodoxních, nekomunistických a včetně dětí, které neměly žádné politické přesvědčení aj. Kopecký ukazuje holocaust jako jeden z druhů perzekuce komunistů a **staví tak do role obětí holocaustu komunisty.**

Gottwald charakterizuje vztah Izraelců k holocaustu jako ziskový. Obviňuje je, že zneužili židovské katastrofy jako politický argument a nástroj obohacení.

Komunistická propaganda později zcela bagatelizovala židovské utrpení ve srovnání s historickými osudy slovanských národů východní Evropy. Tato tendence byla umožněna také tím, že většina pramenů pro dějiny vyhlazovacích táborů se nacházela v Polsku, a tudíž pod kontrolou komunistů, kteří dezinterpretovali dějiny holocaustu. Nejpádňším projevem byla koncepce muzea vyhlazovacího tábora Osvětim, které mělo připomínat „*utrpení Poláků a ostatních národů*“. (Cit. SOUKUPOVÁ, Židé, s. 76)

Srov. „Proto profesionální sténání sionistů málo působí na ty, kdo zná a pamatuje si takové historické události, jako je oslepení Bulharů, sezení na kostech, nebo převážení miliónů Afričanů do Ameriky ve vězeních lodí, jež mimo jiné patřily i třídním předkům sionistů – židovským obchodníkům a bankéřům.“ (IVANOV, Jurij, Sionismus, Praha 1970, s. 28)

Sionisty líčila komunistická propaganda jako kolaboranty nacistů a tvrdila, že hospodářské a vojenské úspěchy Izraele jsou založeny na reparacích, které získali od Německa jako odškodnění za holocaust.

Komunistická propaganda zbavila většinové obyvatelstvo pocitu viny za oběti holocaustu i obdivu k židovským příslušníkům odboje tím, že zpochybnila utrpení prvních a zásluhy druhých. S využitím mýtu o buržoazním a všemocném mezinárodním sionismu pak obrátila role viníka a oběti a obvinila Židy z toho, že měli z holocaustu prospěch.

Námět do výuky

Pracujeme s kolekcí 4 textů doplněných otázkami obsaženými v pracovním listě 1. Žáci analyzují texty a všímají si jejich spojitostí. Alternativně můžeme pracovat s rozšířenou verzí textů. V takovém případě se nabízí práce ve čtyřčlenných skupinách, v nichž každý člen skupiny pracuje s jedním pracovním listem. Soustředíme se na analýzu pojmů. Jak pracují komunističtí politici s pojmy antisemitismus a sionismus? Jejich užívání pojmu antisemitismus konfrontujeme s antisemitskými stereotypy obsaženými v textech. Kritická práce s pojmy by měla vést k potřebě žáků přistupovat obezřetně k publicistickým textům a k pojmům. Ne každý, kdo deklaruje, že odmítá antisemitismus, tak skutečně činí.